

PEDIATRIA

PODRĘCZNIK DLA STUDENTÓW
PIEŁĘGNIARSTWA

PEDIATRIA

PODRĘCZNIK DLA STUDENTÓW PIELEGNIARSTWA

Pod redakcją
Andrzeja Radzikowskiego
Aleksandry Banaszekiewicz

medipage

Medycyna jest nauką podlegającą ciągłym zmianom. W miarę uzyskiwania nowych wyników badań i doświadczenia klinicznego należy dokonywać zmian w doborze leków i sposobach leczenia. Autorzy i wydawcy tej książki opierali się na źródłach uznawanych za miarodajne, zapewniających informacje pełne i zgodne ze standardami aktualnymi w okresie publikacji. Jednak wobec ludzkiej omyłności oraz zmian wiedzy medycznej ani wydawcy, ani wydawnictwo, ani też żadna ze stron uczestniczących w przygotowaniu tego wydania nie może gwarantować, że zawarte tutaj informacje są pod każdym względem wyczerpujące i dokładne; tym samym nie ponoszą oni odpowiedzialności za jakiegokolwiek błędy, uchybienia lub wyniki uzyskiwane na podstawie danych zawartych w tej publikacji. Zachęcamy zatem Czytelników do porównywania zawartych tu informacji z innymi źródłami. Czytelnik powinien zwrócić szczególną uwagę na zalecenia zawarte w ulotce informacyjnej dołączonej do opakowania leku, który zamierza zastosować, aby upewnić się, że informacja z tego podręcznika jest dokładna i że nie wprowadzono żadnych zmian w dawkowaniu lub przeciwwskazaniach do jego stosowania. Takie postępowanie jest szczególnie istotne w przypadku leków nowych lub rzadko stosowanych.

medipage

Copyright © by MediPage
Warszawa 2008

Wszystkie prawa zastrzeżone. Przedruk i reprodukcja w jakiegokolwiek postaci całości lub części książki bez pisemnej zgody wydawcy zabronione.

ISBN 978-83-89769-96-1

Redaktor prowadzący
Marzena Wątrobińska

Konsultacja stylistyczna
Krzysztofa Krowiranda

Redakcja techniczna
Krzysztofa Krowiranda

Opracowanie graficzne i projekt okładki
Janusz Olech

MediPage Sp. z o.o.
Redaktor Naczelny: **Bogdan Materna**
02-594 Warszawa, ul. J. Bruna 12/20
tel./fax 022-646-41-50
www.medipage.pl

Skład i łamanie: ALINEA

Druk i oprawa: Białostockie Zakłady Graficzne S.A.

AUTORZY

Dr med. Piotr Albrecht

Klinika Gastroenterologii i Żywienia Dzieci WUM
w Warszawie

Dr med. Barbara Antoniak

Klinika Chirurgii Dzieci WUM w Warszawie

Dr med. Aleksandra Banaszkiwicz

Klinika Gastroenterologii i Żywienia Dzieci WUM
w Warszawie

Mgr Magda Błachno

Klinika Psychiatrii Wieku Rozwojowego WUM
w Warszawie

Lek. med. Anna Bibik

Klinika Gastroenterologii i Żywienia Dzieci WUM
w Warszawie

Dr hab. n. med. Tomasz Dangel

Zakład Opieki Paliatywnej Instytut „Pomnik Centrum
Zdrowia Dziecka”

Dr med. Piotr Dziechciarz

Klinika Diabetologii, Patologii Noworodka i Wad
Wrodzonych WUM w Warszawie

Lek. med. Marcin Dziekiewicz

Klinika Gastroenterologii i Żywienia Dzieci WUM
w Warszawie

Dr med. Ewa Duszczyk

Klinika Chorób Zakaźnych Wieku Dziecięcego Instytutu
Chorób Zakaźnych
i Pasożytniczych WUM w Warszawie

Dr med. Krzysztof Ebinger

Klinika Chirurgii Dzieci WUM w Warszawie

Dr n. med. Wojciech Feleszko

Klinika Pneumonologii i Alergologii Wieku Dziecięcego
WUM w Warszawie

Dr med. Agnieszka Gawrońska

Klinika Gastroenterologii i Żywienia Dzieci WUM
w Warszawie

Lek. med. Zofia Gerlicz

Klinika Pneumonologii i Alergologii Wieku Dziecięcego
WUM w Warszawie

Dr med. Andrea Horvath

Klinika Diabetologii, Patologii Noworodka i Wad
Wrodzonych WUM w Warszawie

Lek. med. Aleksandra Jasińska

Klinika Chirurgii Dzieci WUM w Warszawie

Dr med. Katarzyna Karolewska-Bochenek

Klinika Gastroenterologii i Żywienia Dzieci WUM
w Warszawie

Dr med. Zofia Konarska

Klinika Diabetologii, Patologii Noworodka i Wad
Wrodzonych WUM w Warszawie

Prof. dr hab. med. Lech Korniszewski

Klinika Diabetologii, Patologii Noworodka i Wad
Wrodzonych WUM w Warszawie

Dr med. Maria Kotowska

Klinika Gastroenterologii i Żywienia Dzieci WUM
w Warszawie

Dr med. Agnieszka Krauze

Klinika Pneumonologii i Alergologii Wieku Dziecięcego
WUM w Warszawie

Dr med. Anna Kucharska

Katedra i Klinika Pediatrii i Endokrynologii WUM
w Warszawie

Dr med. Joanna Lange

Klinika Pneumonologii i Alergologii Wieku Dziecięcego
WUM w Warszawie

Dr med. Izabella Łazowska-Przeorek
Klinika Gastroenterologii i Żywienia Dzieci WUM
w Warszawie

Prof. dr hab. med. Michał Matysiak
Katedra i Klinika Pediatrii, Hematologii i Onkologii
WUM w Warszawie

Dr med. Wojciech Ostoja-Chrzastowski
Klinika Gastroenterologii i Żywienia Dzieci WUM
w Warszawie, Praktyka Prywatna

Lek. med. Anna Piotrowska
Klinika Chirurgii Dzieci WUM w Warszawie

Dr med. Beata Pyrzak
Katedra i Klinika Pediatrii i Endokrynologii WUM
w Warszawie

Prof. dr hab. med. Andrzej Radzikowski
Klinika Gastroenterologii i Żywienia Dzieci WUM
w Warszawie

*Prof. dr hab. med. Barbara
Rymkiewicz-Kluczyńska*
Katedra i Klinika Pediatrii i Endokrynologii WUM
w Warszawie

Lek. med. Edyta Sienkiewicz
Klinika Gastroenterologii i Żywienia Dzieci WUM
w Warszawie

Piel. Jolanta Słodownik
Warszawskie Hospicjum dla Dzieci

Mgr Tomasz Srebnicki
Klinika Psychiatrii Wieku Rozwojowego WUM
w Warszawie

Dr med. Małgorzata Szczepańska-Put
Klinika Chorób Zakaźnych Wieku Dziecięcego Instytutu
Chorób Zakaźnych
i Pasożytniczych WUM w Warszawie

Prof. dr hab. med. Hanna Szajewska
Klinika Diabetologii, Patologii Noworodka i Wad
Wrodzonych WUM w Warszawie

Dr med. Agnieszka Tomik
Klinika Kardiologii Wieku Dziecięcego i Pediatrii
Ogólnej WUM w Warszawie

Dr med. Hanna Trippenbach-Dulska
Klinika Diabetologii, Patologii Noworodka i Wad
Wrodzonych WUM w Warszawie

Dr med. Stanisław Warchol
Klinika Chirurgii Dzieci WUM w Warszawie

Prof. dr hab. med. Bożena Werner
Klinika Kardiologii Wieku Dziecięcego i Pediatrii
Ogólnej WUM w Warszawie

Dr med. Barbara Wójcicka-Urbańska
Klinika Kardiologii Wieku Dziecięcego i Pediatrii
Ogólnej WUM w Warszawie

Piel. Renata Wierczyńska
Klinika Gastroenterologii i Żywienia Dzieci WUM
w Warszawie

Prof. dr hab. med. Tomasz Wolańczyk
Klinika Psychiatrii Wieku Rozwojowego WUM
w Warszawie

Dr med. Anna Zawadzka-Krajewska
Klinika Pneumonologii i Alergologii Wieku Dziecięcego
WUM w Warszawie

Dr hab. med. Jerzy Ziółkowski
Klinika Pneumonologii i Alergologii Wieku Dziecięcego
WUM w Warszawie

Dr med. Helena Ziółkowska
Katedra i Klinika Pediatrii i Nefrologii WUM
w Warszawie

Dr med. Janusz Ziółkowski
Katedra Anestezjologii i Intensywnej Terapii WUM
w Warszawie

SPIS TREŚCI

Przedmowa	IX
1. Rozwój dziecka i metody jego oceny	1
2. Gorączka i ból	19
3. Żywienie dzieci	27
4. Zagadnienia genetyczne	56
5. Wybrane problemy okresu noworodkowego	68
6. Podstawowe zagadnienia z immunologii	93
7. Wybrane choroby zakaźne	108
8. Szczepienia ochronne dzieci i personelu medycznego	158
9. Wybrane choroby układu oddechowego	167
10. Wybrane choroby alergiczne	196
11. Wybrane choroby układu krążenia	236
12. Wybrane choroby układu krwiotwórczego	276
13. Wybrane choroby układu pokarmowego	300
14. Wybrane zaburzenia endokrynologiczne	352
15. Wybrane choroby układu moczowego	413
16. Wybrane choroby układu nerwowego	455
17. Wybrane zagadnienia chirurgiczne i ortopedyczne	471
18. Wybrane aspekty intensywnej opieki medycznej	508
19. Wybrane zagadnienia psychiatrii i psychologii dziecka	540
20. Domowa opieka paliatywna	564
21. Wykaz skrótów	592
Siatki centylowe	597
Program szczepień ochronnych	607
Skorowidz	614

PRZEDMOWA

Nie jest łatwo pisać podręcznik medycyny dla studentów pielęgniarstwa. Pediatrii nauczamy od początku powstania Wydziału Pielęgniarstwa, czyli już od ośmiu lat, ale nadal wypracowujemy program nauczania tego przedmiotu. Zdajemy sobie sprawę, że edukacja medyczna studentów pielęgniarstwa ma być nowoczesna, na poziomie akademickim, a jednocześnie przeznaczona dla pielęgniarek i pielęgniarzy „superdyplomowanych”. Podobnie podręcznik powinien być uniwersyteckim wykładem pediatrii dla studentów pielęgniarstwa, dokształcających się w ramach studiów podyplomowych pielęgniarek i pielęgniarzy, a zarazem stanowić pomoc dla nauczycieli akademickich. Dlatego podręcznik taki musi przekraczać ramy podręcznika kształcenia zawodowego, a jednocześnie nie może gubić się w szczegółach, które, o ile są przydatne dla studentów Wydziału Lekarskiego, o tyle dla studentów pielęgniarstwa mogą być niepotrzebnym balastem, który utrudni całościowe spojrzenie na problem.

Nie powinien być to też podręcznik pielęgniarstwa pediatrycznego – nie czujemy się kompetentni, aby nauczać pielęgniarstwa; chociaż niektórzy z nas, lekarzy, byli lub nadal są, niezłymi pielęgniarzami. Powinien natomiast koncentrować się na podstawach patofizjologii i kliniki chorób, które wymagają szczególnej pielęgnacji, a także na zagadnieniach współpracy lekarzy i pielęgniarek.

Konsekwencją poszerzenia wiedzy powinno być poszerzenie kompetencji pielęgniarek i pielęgniarzy oraz nowy zakres ich samodzielnego działania. Podręcznik ten wychodzi naprzeciw takiej wizji pielęgniarstwa. Pielęgniarki czy pielęgniarze, obok klasycznych działań pielęgnacyjnych, które wykonują, nawet jeśli zapomnieli je zlecić lekarz, powinni samodzielnie umieć zastosować analgetyki i antypiretyki, samodzielnie stosować mukokinetyki, uzupełnić i uściślić lekarskie zalecenia antybiotykoterapii, zaproponować podanie probiotyków... A czy nie powinni w stanach zagrożenia życia samodzielnie zdecydować o podaniu adrenaliny czy deksametazonu?

Autorami poszczególnych rozdziałów są nauczyciele akademicy, najwyższej klasy specjaliści w swoich dziedzinach, a redaktorami – doświadczony pediatra i nauczyciel akademicki oraz przedstawiciel młodego pokolenia lekarzy i nauczycieli, którego obecność jest niczym pomost między pokoleniem starszych autorów a młodymi odbiorcami podręcznika.

Mamy szczęście pracować ze wspaniałymi pielęgniarkami, wykształconymi, mądrymi i eleganckimi kobietami. Podziwiamy ich zaangażowanie w pracę, poświęcenie i profesjonalizm, co jest warte podkreślenia, jeśli weźmie się pod uwagę niewspółmierność stopnia trudności ich pracy i otrzymywanego za nią wynagrodzenia. Wiele się od nich uczymy i wiele im zawdzięczamy.

Teraz mamy szczęście, wraz z moim zespołem, oddawać zaciągnięty wobec nich dług – dlatego pielęgniarkom pediatrycznym naszego szpitala dedykujemy ten podręcznik.

Andrzej Radzikowski i Aleksandra Banaszkiwicz

*Książkę tę dedykujemy
pielęgniarkom pediatrycznym
Samodzielnego Publicznego
Dziecięcego Szpitala Klinicznego
w Warszawie*